

VOORWAARDELIJK

In deze serie gaat André Kalden dieper in op boeddhistische basisbegrippen

ONTSTAAN

DEEL 1

*Kwaad wordt door jezelf gedaan, door jezelf word je bezoedeld;
door jezelf wordt kwaad niet gedaan, door jezelf word je gereinigd.
Reinheid en onreinheid zijn van jezelf; niemand kan een ander reinigen.*

– Dhammapada 165

In deze aflevering verkent André het onderricht van de Boeddha, daar waarin het boeddhisme zich onderscheidt van alle overige wereldreligies: niets ontstaat uit zichzelf maar alle verschijnselen rijzen op in een 'keten van voorwaardelijk ontstaan'.

De leer van het in onderlinge afhankelijkheid ontstaan van alles wat we ervaren, wordt gezien als een van de meest complexe en meest fundamentele onderwerpen binnen het boeddhisme. De Boeddha stelde zelfs: 'Wie de keten van voorwaardelijk bestaan ziet, ziet de Leer (*dhamma*). Wie de Leer ziet, ziet de keten van voorwaardelijk bestaan.'

LIJDEN

Gedurende de 45 jaar dat de Boeddha leefde, stond maar één enkel thema centraal:

Monniken, vroeger verkondigde ik en nu nog verkondig ik alleen het lijden [dukkha] en het ophouden van lijden.

Een veel aangehaalde samenvatting van die verkondiging komt van de monnik Assaji, een van zijn eerste leerlingen: 'De dingen die ontstaan uit een oorzaak, daarvan heeft de Voleindigde de oorzaak aangegeven, evenals het ophouden ervan – zo spreekt de grote Asceet.' 'De dingen', een vertaling van het woord 'dhamma', kan hier geïnterpreteerd worden als 'verschijnselen'. Al het onderricht van de Boeddha is hierop terug te voeren, maar het meest nog de *Leer van het voorwaardelijk ontstaan der dingen*, de 'keten van voorwaardelijk bestaan'. Wie zich realiseert hoe alle dingen ontstaan, realiseert zich immers hoe lijden ontstaat en kent daarmee de ware natuur van lijden. Dit maakt het vervolgens mogelijk om gericht de oorzaak van lijden op te heffen, hét thema van de gehele boeddhistische leer.

WAARHEDEN

Het onderricht van de Boeddha is op twee manieren aan ons overgeleverd: mondeling en schriftelijk. In de oudste geschrif-

ten, de Pali-canon, wordt de keten van voorwaardelijk bestaan aangeduid met het woord *paticcasamuppada*, letterlijk vertaald: oprijzen op grond van een voorafgaande oorzaak. Dit oprijzen of ontstaan, wordt in de canon door de Boeddha niet op één, maar op verschillende manieren toegelicht en er zijn zowel uitgebreide als eenvoudige omschrijvingen overgeleverd. Omdat het onderwerp zo complex is, spreiden we de behandeling ervan uit over twee afleveringen van *BoeddhBasics*. We beginnen met de meest vereenvoudigde weergave die de Boeddha van *paticcasamuppada* geeft:

Met het ontstaan van dit, ontstaat dat.

Wanneer dit niet ontstaat, ontstaat dat niet.

Met het ophouden van dit, houdt dat op.

Wie ermee bekend is, zal de samenhang met het allereerste onderricht van de Boeddha herkennen. In dit eerste onderricht vervatte de Boeddha de basis van zijn leer binnen 'vier waarheden die edel maken' ofwel, de vier edele waarheden, te

weten: 1. de edele waarheid van lijden (dit is er), 2. de edele waarheid van de oorsprong van lijden (door dat), 3. de edele waarheid van het ophouden van lijden (wanneer dat ophoudt ontstaat dit niet) en 4. de edele waarheid van de weg die leidt naar het ophouden van lijden (zien van de keten van voorwaardelijk bestaan). Kip en ei zijn ook hier sterk met elkaar verbonden. Het feit dat we de keten van voorwaardelijk bestaan niet zien, niet begrijpen, maakt dat we onwetend zijn. En het feit dat we onwetend zijn, maakt dat we deze keten niet zien. Doorbreking van deze onwetendheid door 'de dingen zien zoals ze zijn', is dan ook het doel van het boeddhistische pad, de weg die leidt naar het ophouden van lijden.

KARMA

Naast de vier edele waarheden kunnen we de wet van karma in de beknopte weergave van *paticcasamuppada* herkennen: 'Met het ontstaan van dit, ontstaat dat. Wanneer dit niet ontstaat, ontstaat dat niet. Met het ophouden van dit, houdt dat op.' Je kunt je van deze wet van actie en reactie een voorstelling maken door te denken aan een plant of een boom en de vruchten die hij voortbrengt. Als je mango's wilt eten, moet je geen pepers, maar mango's zaaien. Is de peperplant er al, dan is het zaak te stoppen met deze te cultiveren en in stand te houden; je wilt de vruchten er immers niet van. Met het staken van handelingen die de peperplant in stand houden, verdwijnt de peperplant en brengt deze ook geen pepers meer voort. Zo gaat dat ook met lijden, zegt de Boeddha. Willen we geen lijden, dan is de enige weg dat we ophouden de condities te scheppen waarbinnen dat lijden kan ont-

staan en in stand gehouden kan worden. En dat kan omdat actie en reactie oorzakelijk met elkaar in verband staan. In de *Samyutta-Nikaya* de verzameling van *thematisch geordende leerredes* maakt de Boeddha de vergelijking met een olielamp die brandt door de olie en een lont. Als er zo nu en dan olie bij gegooit wordt en de lont wordt aangepast dan brandt de lamp heel lang. Maar zodra dat niet meer gebeurt, houdt het branden op.

GELOOF

Hier wordt overigens duidelijk waar geloof, in de zin van het Engelse 'faith', in het boeddhisme een rol speelt, namelijk precies op dit punt. Boeddhisten geloven, ze vertrouwen erop, dat lijden (*dukkha*) een oorzaak heeft en dat die oorzaak blijvend weggenomen kan worden en wel door het boeddhistische pad te bewandelen. 'God', wat of wie we ook met dit begrip aanduiden, vormt binnen het boeddhisme geen oorzaak van het lijden. De keten voor voorwaardelijk bestaan sluit het bestaan van een schepper los van deze keten uit. Als er al een god bestaat die schept, dan is hij niet 'het Hoogste', maar zelf het gevolg van een oorzaak. Als voorbeeld wordt in de *Brahmajala-sutta* Brahma genoemd, die uit onwetendheid over zijn eigen ontstaan en het ontstaan van andere wezens na hem, denkt dat hij de schepper is. De Boeddha had dus niet dezelfde opvattingen als atheïsten hebben, of een materialistische opvatting. Hij sprak over hemelen waarin je kunt binnentreden. Ook leerde hij volgens de Pali-soetra's dat we door verlies van moraal of de juiste visie in de hel kunnen belanden. In de *Brahmajala-sutta* stelt de Boeddha zelfs dat er een causaal verband is tussen

het hebben van opvattingen over 'zelf' (*atta*, ziel) en het bestaan van een schepper, en wat na onze dood gebeurt. Hij zegt daarin: 'Deze gezichtspunten, die men aldus opgedaan heeft, zullen tot dat en dat lot, tot die en die wedergeboorte leiden (bijvoorbeeld in een hemel).' Maar, voegt hij toe, sprekend over zichzelf in de derde persoon: 'Dat begrijpt de Voleindigde, en wat boven deze meningen uitgaat, maar hij is niet gehecht aan dat begrip; daar hij er niet aan gehecht is, heeft hij voor zichzelf een staat van gelukzaligheid gerealiseerd.' De leer van afhankelijk ontstaan gaat, met andere woorden, voorbij deze metafysische opvattingen.

UITDOVEN

De Boeddha gaf onderricht over een staat van blijvende gelukzaligheid, maar dat deed hij niet door op te roepen tot het omarmen van opvattingen rondom een schepper. Zijn onderricht betreft het bewandelen van een spiritueel pad dat de oorzaak van lijden wegneemt. Het bereiken en verkeren in deze staat van gelukzaligheid wordt in het boeddhisme *nibbana* (Pali) of *nirwana* (Sanskriet) genoemd, wat 'uitdoven' betekent. De Boeddha omschreef deze toestand als 'het ophouden van worden' (*bhavanirodha nibbanam*). Over dit worden, in een keten van geboorte en wedergeboorte, gaat de volgende aflevering van *BoeddhBasics*. 📖

André Kalden (1961) beoefent het boeddhisme in de Tibetaans-boeddhistische Nyingmatraditie.

MANJUSHRI BODHISATTVA

BEELD: WILLEM SCHUITMAKER, TEKST: FRANCINE AARTS

Bronnen

Citaat van de Boeddha over de relatie tussen de keten van voorwaardelijk bestaan en Dhamma: MN 28 Maha-Hatthipadopama-sutta; Breet, J. de, & Janssen, R. (2004). Majjhima-Nikaya, De verzameling van middellange leerredes, Deel 1 - Sutta's 1-50. Rotterdam: Asoka, blz. 319-320 || Centraal thema van de leer van de Boeddha: MN 22 Alagaddupama-sutta; Breet, J. de, & Janssen, R. (2004). Majjhima-Nikaya, De verzameling van middellange leerredes, Deel 1 - Sutta's 1-50. Rotterdam: Asoka, blz. 260. || Citaat Assaji: Vi 40 Horner, I. (1962). The Book of the Discipline Vol 1 (Mahavagga). London: Luzac & Company Ltd., blz. 54 || Beknopte definitie van paticcasamuppada; SN 12.61; Bodhi, B. (2000). The Connected discourses of the Buddha, A translation of the Samyutta Nikaya. Boston: Wisdom Publications, blz. 595-596 || Opsomming vier edele waarheden; MN 22 Alagaddupama-sutta; Breet, J. de, & Janssen, R. (2004). Majjhima-Nikaya, De verzameling van middellange leerredes, Deel 1 - Sutta's 1-50. Rotterdam: Asoka, blz. 313-314 || Vergelijking brandende olielamp: SN 12.53; Bodhi, B. (2000). The Connected Discourses of the Buddha, A Translation of the Samyutta Nikaya. Boston: Wisdom Publications, blz. 590 || Voorbeeld waarin de Boeddha spreekt over het doorzoeken van hemelen: Bodhi, B. (2000). The Connected Discourses of the Buddha, A Translation of the Samyutta Nikaya. Boston: Wisdom Publications, blz. 100 || Belanden in de hel: DN33 Sangiti-sutta; Breet, J. de, & Janssen, R. (2001). Diga-Nikaya, De verzameling van lange leerredes. Rotterdam: Asoka, blz. 713. || Citaat van de Boeddha over de relatie tussen gezichtspunten en wedergeboorte: DN01 Brahmajala-sutta; Breet, J. de, & Janssen, R. (2001). Diga-Nikaya, De verzameling van lange leerredes. Rotterdam: Asoka, blz. 61-88.

Acryl op linnen

Manjushri wordt gezien als de oudste en belangrijkste bodhisattva in het mahayanaboeddhisme. Hij vertegenwoordigt intellectuele ontwikkeling, kunst en wetenschap, maar bovenal is hij de bodhisattva van volmaakte wijsheid.

Manjushri wordt afgebeeld als een jonge, mannelijke bodhisattva, vaak gezeten op een leeuw of een leeuwenvel. In zijn linkerhand houdt hij de *Prajnaparamita*, de soetra van volmaakte wijsheid, met zijn rechterhand hanteert hij een groot tweesnijdend zwaard. Wat moet een bodhisattva van transcendente wijsheid met een zwaard? Hoe past een zwaard, symbool van geweld, in het plaatje van liefde en mededogen? Het zwaard van Manjushri is echter niet zomaar een wapen. Het is een wapen tegen alles wat wijsheid in de weg staat of lijden veroorzaakt.

Je zou Manjushri kunnen zien als een spirituele zwaardvechter. Hij biedt de kracht om de dharma te begrijpen en om de wijsheid die aan alle woorden voorbijgaat te bereiken. Zijn zwaard is een magisch zwaard, nog sterker dan het bekende zwaard van koning Arthur. Eenmaal opgepakt kan het niet worden neergelegd voordat al het lijden voorbij is. Het doorklieft onwetendheid en dualiteit, en doorsnijdt het web van al onze concepten over de wereld. En laat niets anders over dan de directe ervaring. 🌸

Bron: Vessantara, Boeddha's dichterbij, Maitreya, 2003

Willem Schuitemaker is hoshi (assistent-leraar) in de kanzeontraditie, schilder en zenkok.

www.willemschildert.nl